

Ruder Bošković: Teorija prirodne filozofije

"Liber", Zagreb 1974.

Prvi hrvatski prijevod Boškovićeve najvažnijeg djela, latinski pisane Teorije prirodne filozofije, dobili smo, eto, nakon 216 godina strpljenja. Prevodilac je ovog djela Jakov Štapišić, a knjiga je priređena u Institutu za filozofiju Sveučilišta.

"Liberovo" izdanje Boškovićeve Teorije prirodne filozofije sadrži reprint venecijanskog izdanja iz godine 1763, usporedni hrvatski prijevod i pogovor Vladimira Filipovića (na hrvatskom i latinskom). Teorija prirodne filozofije najznačajnije je Boškovićevo djelo. Nastala je u najplodnijim Boškovićevim godinama, u doba kad je predavao matematiku na Rimskom kolegiju. Pisana je doduše nešto kasnije, no tada su sve osnovne postavke već imale svoj oblik i svoje mjesto u cjelokupnoj teoriji. Boškovićeve koncepcije počivaju na zakonu o silama privlačnosti i odbojnosti koje djeluju među česticama materije, a to su, prema Boškoviću, atomi, nedjeljivi i neprotežni. Sile koje među njima djeluju u dijalektičkom su odnosu. No zakon sila samo je osnovica od koje Bošković polazi u tumačenju općih svojstava materije (mehaničkih i kemijskih), a pri tome ne mimoilazi ni tumačenje svojstava svjetla, zvuka, električnosti i magnetizma.

Tezama koje je iznio u svojoj Teoriji prirodne filozofije Bošković je snažno zaokupio suvremenike, no kasnije je bio pomalo potisnut u pozadinu. Ipak, njegove su postavke izvršile snažan utjecaj. Pa i kad se njegova rasprava ne citira, jasno se raspoznaju u pojedinih kasnijih mislilaca Boškovićeve teze. Naše je stoljeće donijelo u tom veliku promjenu. Sve su glasnije misli koje Teoriju prirodne filozofije ističu kao anticipaciju suvremenih otkrića s područja prirodnih znanosti. Tek u svjetlu nekih najnovijih otkrića Boškovićeve misli dobivaju svoje pravo značenje. U tom se smislu Boškovićevo kapitalno djelo smatra danas klasičnim djelom svjetske filozofske i znanstvene misli.

Prvo je izdanje Teorije prirodne filozofije izašlo u Beču 1768. godine i bilo je za kratko vrijeme upravo razgrabljeno. Ponukan tim izvanrednim uspjehom Bošković priređuje drugo izdanje u Veneciji. Ono izađe 1763. godine i zapravo je završna redakcija načinjena autorovom rukom. Prema toj konačnoj verziji načinjen je i hrvatski prijevod.

Latinski jezik Boškovićev zaslužuje svakako pažnju. Iako se radi o znanstveno-filozofskom tekstu, fraza mu je vrlo elegantna, jasna i gipka. Izlaganje teče glatko, u mirnim periodima, tako da su sadržaj i forma izvanredno uravnoteženi. O stilu i jeziku ovog i ostalih Boškovićevih djela trebat će još dosta govoriti, a istraživanja, koja će i ovim izdanjem biti potaknuta, sigurno će nam pokazati i druge kvalitete Boškovićeve pisanja.

Prevodenje ovakva djela doista je golem i prije svega težak posao. Najveću prepreku u tome čini terminologija, bolje reći nedostatak rječnika koji bi zahvaćali terminologiju što ju je Bošković upotrijebio u svom djelu. Već bi i to bilo dovoljno da vrlo visoko ocijenimo rad prevodioca, no možemo reći da je u ovom omašnom prijevodu tek nekoliko manjih pogrešaka, koje će u slijedećim izdanjima biti popravljene, što također samo govori o kvaliteti prijevoda. Tek jedna je zamjerka prevodiocu: čini se da bi koji put više pažnje trebalo posvetiti duhu prijevoda: on je ponekad previše doslovan, a premalo u duhu hrvatskog jezika. Vjerujemo da će slijedeća izdanja u tome poći malo dalje.

Kao da nas je htio nagraditi za strpljivost kojom smo očekivali ovo izdanje, izdavač je ovu knjigu opremio upravo raskošno. No pri tom se možda zaboravilo na to da je i cijena "raskošna" i previsoka za mnoge koje bi samo djela interesiralo. To je ujedno i glavna zamjerka ovoj knjizi. No, u svakom slučaju, Boškovićevo je djelo izuzetno zanimljivo i značajno, te s pravom možemo smatrati ovo izdanje događajem u našim kulturnim koordinatama.

Zlatko Šešelj